

ГРИЩЕНКО
Тетяна Рубілівна,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач сектору архівів
Інституту історії аграрної науки,
освіти та техніки
Національної наукової
сільськогосподарської бібліотеки НААН
tatdns@ukr.net
(м. Київ)

**ДОЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ КИЄВА ТА КИЇВЩИНИ
У РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ**

Здійснене дослідження присвячене висвітленню маловідомої сторінки в історії аграрної науки за часів Української революції. Упродовж 1918–1927 рр. провідним галузевим координаційним науково-методичним центром був Сільськогосподарський науковий комітет України (предтеча Національної академії аграрних наук України), який кілька разів змінював свою юридичну назву, автономність і підпорядкування. Із залученням нещодавно віднайдених архівних документів вдалося вивчити питання про передачу науково-дослідних сільськогосподарських установ Києва та Київщини у розпорядження Сільськогосподарського наукового комітету України. Зазначені передумови та причини появи цього питання. Відтворено перебіг подій щодо передавання галузевих інституцій. Розкриті взаємовідносини Комітету з Київським губернським земельним відділом, Підвідділом з ліквідування релігійних установ, Українською Академією наук. Визначені напрацювання Сільськогосподарського наукового комітету України з відродження цукрової промисловості.

Ключові слова: *Вчений комітет, Сільськогосподарський науковий комітет України, Ботанічна секція, Національна академія аграрних наук України, аграрна історія, Київський губернський земельних відділ, Київ, Київщина, Українська Академія наук, Підвідділ з ліквідації релігійних установ, Синдикат, цукрова промисловість, Цукро-буряковий комітет, Є. Вотчал, О. Душечкін, В. Огієвський, О. Яната.*

СУДЬБА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ НАУЧНО- ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ КИЕВА И КИЕВЩИНЫ В ГОДЫ УКРАИНСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ

Проведенное исследование посвящено изучению малоизвестной страницы в истории аграрной науки во времена Украинской революции. В 1918–1927 гг. ведущим отраслевым координационным научно-методическим центром был Сельскохозяйственный научный комитет Украины (предшественник Национальной академии аграрных наук Украины), который несколько раз менял свое юридическое название, автономность и подчинение. С привлечением недавно найденных архивных документов удалось раскрыть вопрос о передаче научно-исследовательских сельскохозяйственных учреждений Киева и Киевской области в распоряжение Сельскохозяйственного научного комитета Украины. Указаны предпосылки и причины появления этого вопроса. Воспроизведен ход событий по передаче отраслевых институций. Выявлены взаимоотношения Комитета с Киевским губернским земельным отделом, Подотделом по ликвидации религиозных учреждений, Украинской Академией наук. Определены наработки Сельскохозяйственного научного комитета Украины по возрождению сахарной промышленности.

Ключевые слова: *Ученый комитет, Сельскохозяйственный научный комитет Украины, Ботаническая секция, Национальная академия аграрных наук Украины, аграрная история, Киевский губернский земельный отдел, Киев, Киевская область, Украинская Академия наук, Подотдел по ликвидации религиозных учреждений, Синдикат, сахарная промышленность, Сахаро-свекольный комитет, Е. Вотчал, А. Душечкин, В. Огиевский, А. Яната.*

FATE OF KYIV AND KYIV REGION AGRICULTURAL RESEARCH INSTITUTIONS IN THE YEARS OF THE UKRAINIAN REVOLUTION

The study is about a little-known page in the history of agrarian science during the Ukrainian Revolution. In 1918–1927 years the Agricultural Scientific Committee of Ukraine (predecessor of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine) was the leading branch coordinating scientific and methodological center, which several times changed its legal name, autonomy and subordination. Recently we found unknown archival documents. It was possible to disclose the issue of transfer of scientific research agricultural institutions in Kiev and the Kiev region to the Agricultural Scientific Committee of Ukraine. The researcher indicated the prerequisites and reasons for the appearance of this question. In addition, she reproduced the course of events on transfer of branch institutions. The author has revealed the relations between the Committee and Kiev Provincial Land Office, the Department for Liquidation of Religious Institutions, the Ukrainian Academy of

Sciences. She paid attention to the determination the achievements of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine on the revival of the sugar industry.

Keywords: *Academic Committee, Agricultural Scientific Committee of Ukraine, Botanical Section, National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, agrarian history, Kiev Provincial Land Office, Kiev, Kiev Region, Ukrainian Academy of Sciences, Department for Liquidation of Religious Institutions, Syndicate, sugar industry, Beetroot Committee, E. Votchal, A. Dushechkin, V. Ogievsky, A. Yanata.*

Цього року Національна академія аграрних наук України відповідно до Постанови Верховної Ради України № 2287-VIII від 8 лютого 2018 р. «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році» вшановує віковий ювілей. Свій відлік вона веде від започаткування 30 листопада 1918 р. Вченого комітету при Міністерстві земельних справ [1]. Згодом він кілька разів змінював свою юридичну назву і підпорядкування. Так, за Статутом, прийнятим 27 січня 1919 р., – Вчений комітет Народного міністерства земельних справ [2]; а 2 травня 1919 р. змінюється назва – Сільськогосподарський вчений комітет України при Народному комісаріаті земельних справ [3]. У першому півріччі 1920 р. він функціонував при Центральному сільськогосподарському всеукраїнському кооперативному союзі («Централ») [4]. Встановлено, що з 15 березня 1920 р. перебував при Українській Академії наук [5]. Нова назва установи з'явилася 25 листопада 1920 р. Відтепер – Сільськогосподарський науковий комітет України при Народному комісаріаті земельних справ УСРР [6], цей статус був підтверджений Статутом від 9 серпня 1923 р. [7]. Автономність була порушена «Положенням», прийнятим Президією СГНКУ 2 лютого 1925 р. (протокол № 3). За ним Комітет став науково-практичною установою НКЗС УСРР, а в науковій роботі підпорядковувався Народному комісаріату освіти УСРР [8]. Колегія НКЗС УСРР 13 серпня 1926 р. затвердила новий Статут, за яким він значився як центральна галузева наукова установа у віданні НКЗС УСРР і входив до загальної системи науково-дослідних установ республіки [9], а 23 березня 1927 р. став «... центральною науково-практичною установою...» при НКЗС УСРР [10]. За націоналістичні прояви в діяльності 1 жовтня 1927 р. Комітет ліквідували. Чимало сторінок з його історії досі залишаються маловідомими. Однією з них є

передача науково-дослідних сільськогосподарських установ Києва та Київщини у розпорядження Сільськогосподарського вченого комітету України. Дотепер це питання не було висвітлено у фахових виданнях, чим і зумовило актуальність проведеного дослідження.

Метою історичної розвідки є з'ясування ролі Сільськогосподарського наукового комітету України в реорганізації галузевих науково-дослідних інституцій, що функціонували в Києві та Київщині у роки Української революції.

Джерельною базою дослідження слугували нещодавно віднайдені матеріали у Державному архіві Київської області, Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, а також інформаційні видання – «Бюлетень Сільсько-Господарського Наукового Комітету України» та «Вістник сільсько-господарської науки». Для системного і повного розкриття предмету дослідження було обрано структурно-логічну схему подачі дослідницького матеріалу, що базується на загальнонаукових принципах історизму, об'єктивності та наступності. Комплексно використані методи джерелознавчого аналізу й синтезу, класифікації, а також проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний та метод періодизації.

Від початку заснування Комітету, відповідно до основних завдань, визначених його Статутом, він мав об'єднувати «... наукову діяльність всіх центральних і місцевих установ» [2] за «... єдиним організаційним пляном, без чого в наукову с.-г. працю не можна ввести тієї планомірності, які тільки й зможе в найскоршем часі встановити найтісніший контакт між с.-г. наукою та с.-г. дійсністю на Україні, без чого ті практичні висновки, що даватиме с.-г. наука, як і досі, не будуть своєчасно проводитися в життя» [11]. Вже наступного 1919 р. всі зусилля зосереджувалися на налагодженні організаційної роботи, на що спрямовувалися відповідні кошти. Внаслідок різноманітних соціально-політичних та економічних чинників фактично Комітет не мав змоги «... перейти до об'єднання круг себе не тільки наукових установ інших губерній, але навіть Київщини та Києва...» [11]. Лише в 1920 р. нарешті вдалося перейти до

виконання основного завдання. Цьому сприяло політичне рішення, за яким 19 грудня 1919 р. Харків був проголошений столицею новоствореної Української Радянської Республіки, пізніше – Української Радянської Соціалістичної Республіки у складі СРСР. Відтоді всі профільні установи розміщувалися в Харкові. Комітет до 1923 р. залишався в Києві і був головним науково-методичним та координаційним центром вітчизняної сільськогосподарської науки та дослідної справи.

Насамперед, Комітет звернув увагу на існування в його структурі кількох наукових галузевих установ, що у процесі розвитку набули крайового або взагалі всеукраїнського масштабу, маючи однакові відділи, що виконували подібні наукові дослідження, спільний персонал тощо. Формально вони вважалися місцевими установами і перебували у віданні переважно Київського губернського земельного відділу. Про «... ненормальність такого явища...» зауважила Робітничо-селянська інспекція при узгодженні кошторису Комітету на перше півріччя 1920 р. Наголошувалося: «... Вчений Комітет, створений для загального керівництва й об'єднання науково-дослідною справою у Всеукраїнському масштабі, не має відповідних часу необхідних спеціальних станцій, лабораторій тощо...», водночас «... у безпосередньому віданні одного Київського Губземвідділу перебуває низка таких установ, переданих йому від реальних колишніх центральних органів, як урядових, земських, так і приватних» [12]. У звіті губземвідділу зазначалося про те, що керівництво всією галузевою науково-дослідною справою в Київській губернії становить величезні труднощі через неможливість координувати їх внаслідок того, що вони мають не губернський (обласний), а навіть всеукраїнський характер. У висновку голови Робітничо-селянської інспекції зазначалося про необхідність порушити перед компетентними інстанціями питання про передачу деяких науково-дослідних установ Київського губземвідділу до Сільськогосподарського вченого комітету України (СГВКУ).

На початку 1920 р. до Комітету неофіційно звернувся Підвідділ з ліквідування релігійних установ, якому належали всі колишні церковні й

монастирські маєтки, з пропозицією «... узяти до повного розпорядження Комітету увесь маєток Києво-Печерської Успенської лаври, з Китаєво-Голосіївською лісовою дачею» [13]. Знаючи, що остання мала перейти до Української Академії наук, СГВКУ утримався «... від повної конкретної відповіді на цю пропозицію...» і звернувся до УАН з проханням повідомити «... чи й тепер має Академія скористати визначену дачу для своєї мети, чи має скористати її тільки частково чи його не має скористати» [13]. У свою чергу, Комітет аргументовано виклав свою думку про використання ним цієї території. Зокрема, його Лісова секція на чолі з видатними вченими – професорами В. Огієвським та Є. Вотчалом, вченим лісоводом Є. Олексієвим при нагоді «... приступила б до організації центрального українського Інституту Лісоводства...». Це питання вже неодноразово порушувалося. Але для цього були потрібні великі площі дослідного лісівництва. Водночас, на секціях зазначеної дачі були великі городи, сади, пасічництво тощо. Все це СГВКУ міг реорганізувати в науково-дослідні установи різних його секцій. На думку Президії Комітету, площі Китаєво-Голосіївської дачі, крім вищезазначеного, «... вистачило б ... і для організації ботанічного та акліматизаційного садів Академії...» [13]. Як наслідок, Комітет сподівався, що УАН не заперечуватиме проти використання ним цих земель. Наразі тривають архівні пошуки для з'ясування подальшої долі цього питання і ролі УАН в ньому. Ще одним цікавим фактом є те, що у другій половині 1919 р. Комітет розташовувався у приміщенні консисторії Софії Київської.

Як зацікавлена інституція, СГВКУ 23 лютого 1920 р. провів спільну нараду представників Всеукраїнського і Київського губернського бюро з дослідної справи, Товариства заохочення землеробства («Синдикат») та Київської крайової сільськогосподарської дослідної станції. У ній взяла участь 21 особа. Зібрання одноголосно дійшло висновків про необхідність погодження й об'єднання діяльності наукових галузевих організацій та їх відділів «... з метою усунення рівнобіжності завдань та праці...» і розпочати «... з тих установ, діяльність яких по суті не обмежувалася та й не обмежується Києвом та Київщиною...». Для

цього постановили якнайшвидше відновити діяльність Всеукраїнського та Губернського бюро з дослідної справи, а для «... нормальної організації наукової с. г. роботи на Україні...» створити низку спеціальних інститутів, «... в які природньо мають перетворитися наукові установи б. «О-ва поощрення Земледелия» та Київської Краєвої С.Г. Досвідної Станції...» [14].

Для підготовки до об'єднання науково-дослідних установ Київщини нарада вирішила організувати спеціальну комісію з представників усіх зацікавлених установ з широкими повноваженнями і правом кооптації. До її складу увійшли: О. Душечкін (від наукових установ колишнього «Синдикату»), М. Малюшицький (Київська крайова сільськогосподарська дослідна станція), С. Москвічов (губернські наукові сільськогосподарські установи), О. Яната і М. Флоров (СГВКУ). Обрана комісія систематично працювала протягом кількох місяців і розробила план утворення спеціальних експериментальних інститутів при СГВКУ: Інститут насіннєзнавства, Центральна хімічна лабораторія, Центральна ентомологічна станція, Центральна фітопатологічна станція та ін. [11].

Остаточний варіант розглянули 9 серпня 1920 р. на Нараді діячів сільськогосподарських науково-дослідних установ Києва, скликаній Комісією з об'єднання київських центральних науково-дослідних сільськогосподарських установ. Участь у засіданні взяли 15 представників: Е. Бордзиловський (старший асистент відділу застосованої ботаніки та селекції Київської крайової сільськогосподарської дослідної станції); М. Гроссгейм (спеціаліст Ентомологічної підсекції СГВКУ, лаборант Ентомологічної станції губземвідділу при Київському політехнічному інституті); В. Добровлянський (завідувач Станції боротьби зі шкідниками Київського губземвідділу, спеціаліст Ентомологічної підсекції СГВКУ); О. Душечкін (завідувач Секції дослідної агрономії СГВКУ); М. Данилевський (завідувач Метеорологічної секції СГВКУ); В. Колкунов (професор агрономічного відділу Київського політехнічного інституту); С. Москвічов (завідувач науково-дослідного відділу Київського губземвідділу, секретар Секції дослідної агрономії СГВКУ);

М. Малюшицький (директор Київської крайової сільськогосподарської дослідної станції); Г. Махів (тимчасово в.о. завідувача Секції ґрунтознавства СГВКУ, спеціаліст секції ґрунтознавства Київського губземвідділу); Л. Носова (спеціаліст Бюро насіннезнавства Ботанічної секції СГВКУ); О. Соколовський (спеціаліст Бюро лучної флори Ботанічної секції СГВКУ); О. Філіповський (очільник Уманської сільськогосподарської дослідної станції); І. Щоголів (завідувач Зоологічної секції СГВКУ); О. Яната (заступник голови СГВКУ і голова Комісії з об'єднання київських центральних науково-дослідних сільськогосподарських установ); С. Ярошевич (спеціаліст Бюро садових рослин Ботанічної секції СГВКУ). Головою наради обрали О. Філіповського. З основною доповіддю «Проект об'єднання Київських Центральних Науково-дослідних с.-г. установ при Сільсько-Господарському Вченім Комитеті України» виступив голова Комісії з об'єднання київських центральних науково-дослідних сільськогосподарських установ О. Яната [15]. Зібрання цілком ухвалило план об'єднання, розроблений Комісією, і створення спеціальних експериментальних інституцій. Після цього відбулося ще 19 засідань Комісії з опрацювання детальних проектів організації окремих установ у складі: голова О. Яната, члени: В. Малюшицький, А. Дунин, В. Флоров, С. Слефогт та секретар С. Москвічов [14]. Встановлено, що станом на 1 вересня 1920 р. при Київському губернському земельному відділі функціонували 13 науково-дослідних установ: 1) Київська обласна сільськогосподарська дослідна станція з Батієво-Гірською і Білоцерківською рільничими ділянками та відділами прикладної ботаніки й селекції, прикладної ентомології та агрономічної хімії; 2) Уманська сільськогосподарська дослідна станція; 3) Радомисльська сільськогосподарська дослідна станція; 4) Миронівська сільськогосподарська дослідна станція; 5) Міко-ентомологічна станція боротьби зі шкідниками рослин; 6) Ентомологічна станція на території Київського політехнічного інституту; 7) Контрольна хімічна лабораторія; 8) Контрольно-насіннева станція; 9) Бюро Мережі дослідних полів колишнього Всеросійського товариства цукрозаводчиків; 10) Метеорологічна секція; 11) Секція ґрунтознавства;

12) Колективні досліді; 13) Науково-дослідний відділ Київського губернського земельного відділу і Київське губернське бюро з дослідної справи [16]. До закінчення праці вищезазначеної комісії всі згадані установи зберігали попередню організацію і продовжували працювати.

У листі СГВКУ № 1186 від 17 вересня 1920 р. до завідувача Київського губземвідділу висловлювалося прохання про прискорення справи «... з передачею в розпорядження Комітету лябораторії б. Агросоюзу; це дало-б можливість установам Комітета приступити до нормальної роботи...» [17]. У документі йшлося про те, що підготовчий етап уже завершений і вироблено план її подальшого використання. Крім того, у приміщенні цієї лабораторії зберігалось майно контрольно-насіньової станції, і її діяльність «... гальмується тільки через брак певного комплексу необхідного майна, що запечатано в помешканні Лябораторії» [17]. У разі будь-яких перешкод щодо передачі вищезазначеної лабораторії, Комітет просить надіслати 18 вересня 1920 р. «... о 2 год. ранку свого представника, щоб він передав Контрольно-Насіньовій станції згадане вище її майно і дав розпорядження повернути ті «тарілки», що взяв Губземвідділ тимчасово користуватися й що призначені власне для вирощування насіння» [17]. При цьому додавалося відповідне клопотання Ботанічної секції СГВКУ № 1541 від 15 вересня 1920 р. [18].

Президія Комітету 27 вересня 1920 р. ознайомила з результатами роботи Комісії щодо об'єднання галузевих інституцій та доцільності організації Київської філії Комітету й ухвалила «... прохати Завідуючого Губземвідділом Київщини: 1) передати С.-Г. Вченому Комітетові всі науково-досвідні установи Київа та Київщини, що є в розпорядженню Губземвідділа Київщини; 2) Передати С.-Г. Вченому Комітетові на утримання цих установ в біжучому році всі кредити, що є на це в розпорядженні Губземвідділа; 3) Передати на рахунок цих кредитів С.-Г. Вченому Комітетові одноразово можливо більшу суму готівкою, якою можна було б забезпечити спішні осінні праці по досвідних установах» [11]. Лише Миронівська сільськогосподарська дослідна станція переходила «... у виняткове ведення Головцукру» [16]. Це рішення СГВКУ довів до відома

земельного відділу Центрального революційного комітету України і Київського губерньського земельного відділу.

У листопаді 1920 р. СГВКУ знову звернувся з листом № 222 до завідувача Київського губземвідділу. У ньому його голова С.Л. Франкфурт вказує, що на засіданні Президії Комітету 2 листопада 1920 р. було ухвалено рішення про звернення з метою отримання відповіді (принципової згоди) щодо організації «... в Києві цілого ряду центральних спеціальних інститутів при С.Г. Вченому Комітеті та в зв'язку з організацією Комітетом його Київської філії», «... бо Ваше відношення до цієї справи матиме повне значіння для розв'язання її в загальному напрямкові» [19]. Оскільки СГВКУ відряджав до Харкова на фахове зібрання наприкінці листопада 1920 р. спеціальну делегацію, що мала «... з'ясувати на всеукраїнському агрономічному з'їзді та в НАРКОМЗЕМІ дальші форми організації Комітета та його філій, в зв'язку з загальним пляном організації с.-г. наукової роботи на Україні», то йому вкрай була потрібна схвальна відповідь від завідувача Київського губземвідділу.

Зауважимо, що Київ «... як центр цукрової промисловості...» потребував систематичної наукової допомоги у розвитку цукробурякової культури і цукрової промисловості. Відтак, у регіоні до революційних подій 1917 р. функціонували спеціальні галузеві наукові установи. СГВКУ, організовуючи наукову працю на українських землях, «... звернув найближчу свою увагу на організацію систематичної наукової праці в способі цукрово-бурякової культури та цукрової промисловості». Це якраз збіглося з тим, що Правобережне бюро Головцукру також шукало шляхів підвищення наукового рівня цукрово-бурякової справи. Відтак, обидві ініціативи втілилися у спеціальній комісії, до якої увійшли: від Головцукру – К. Тараненко, А. Запорожець, Б. Паншин та С. Городецький; від Централу – С. Веселовський та від СГВКУ – О. Душечкін та О. Яната. Вона розробила проект організації Цукро-бурякового комітету при СГВКУ, що мав «... планомірно організувати всебічно наукову працю в справі цукро-бурякової культури та цукрової промисловості» [20], його статут, штати, кошторис. Вперше із доповіддю про потребу заснування проблемного комітету

виступив заступник голови СГВКУ О. Яната на засіданні Президії СГВКУ 30 серпня 1920 р. Потім це питання розглядали в Комісії об'єднання центральних київських сільськогосподарських наукових установ 10 вересня 1920 р. та Ради керівників секцій СГВКУ 13 вересня 1920 р. Ще було п'ять засідань спеціальної комісії з цього питання і після цього Президія СГВКУ розглянула результати і визнала їх такими, що цілком відповідали тогочасним викликам, і подала на розгляд голови Управління цукрової промисловості з проханням якнайшвидше затвердити відповідні кошти для того, щоб розпочати наукову працю в цьому напрямі. Вже 29 жовтня 1920 р. постановою Колегії Головцукру було підтверджено передачу крайових організацій Київщини з цукрової промисловості до новоствореного Цукро-бурякового комітету при СГВКУ.

Постанова Колегії НКЗС УСРР про передачу «... в розпорядження С.-Г.Н.К.У. всі науково-досвідні сільськогосподарські установи колишнього «Ю. Р. Об-ва Поощр. Земл.» («Синдикат») з садибою...; ці установи останніми часами були в розпорядженні Київ. Губземвідділу...» побачила світ 2 лютого 1921 р. [21]. Перед цим її проект частково прийняло Всеукраїнське бюро з дослідної справи. Але фактично справа дещо розтягнулася в часі. У Державному архіві Київської області вдалося віднайти протокол другого засідання Комісії щодо передачі установ і майна колишнього «Синдикату», датований 30 травня 1921 р. Воно відбулося за участі представників від Київського губземвідділу – О. Кедров, від СГНКУ – О. Яната, від Робітничо-селянської інспекції – Г. Неповека та П. Рудник. Зібрання ухвалило призначення таких підкомісій для технічного передавання установ і майна: 1) по насінневій станції – Литинська (губземвідділ) та О. Шанська (СГНКУ); 2) по станції боротьби зі шкідниками – Я. Куда (СГНКУ); 3) хімічна лабораторія і 4) Мережа дослідних полів – О. Душечкін (губземвідділ і СГНКУ); 5) загальне господарство та садиба – О. Душечкін (губземвідділ) та П. Волинський (СГНКУ). До кожної підкомісії також входив представник Робітничо-селянської інспекції. Фактична передача розпочалася вже наступного дня – 31 травня об 11.00 з Контрольно-насінневої станції і станції боротьби зі шкідниками [22].

11 червня 1921 р. член Колегії Київського губземвідділу О. Кедров, вчений секретар СГНКУ О. Янати, представник Робітничо-селянської інспекції Київщини Г. Неповека, уповноважені своїми установами, і О. Душечкін, кооптований до складу зазначеної комісії, склали акт про передачу науково-дослідних сільськогосподарських установ Київського губземвідділу, колишнього Південноросійського товариства заохочення землеробства і сільськогосподарської промисловості, з будинком і садибою по вул. Фундукліївській, 46, згідно з уже загаданою постановою Колегії НКЗС УСРР від 2 лютого 1921 р. До нього додавалися переліки обладнання і матеріалів: 1) загальний інвентар; 2) інвентар у користуванні Головцукру; 3) устаткування хімічної лабораторії; 4) інвентар станції боротьби зі шкідниками та 5) контрольно-насінневої станції. Бібліотека, наукові колекції і перераховані матеріали були передані й прийняті без повноцінної перевірки, а лише вибірково – за каталогами і списками, що до них додавалися. Передачу і приймання було виконано на підставі постанов Комісії від 28, 30 і 31 травня 1921 р.

Здійснена історична розвідка вперше розкриває науково-організаційну діяльність провідного осередку аграрної науки – Сільськогосподарського наукового комітету України в роки Української революції щодо передачі під його координаційний початок науково-дослідних установ Києва і Київщини. Весь реорганізаційний період завершився заснуванням у 1921 р. Київської філії Комітету. Саме до неї увійшли перераховані в дослідженні інституції. Вона була покликана представляти інтереси установи в Києві, коли всі центральні й відомчі органи перемістилися до нової столиці – Харкова.

Список використаних джерел та літератури

1. Наказ Міністерства Земельних Справ 1 листопада 1918 року Ч. 162. ЦДАВО України. Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 32. Арк. 202.
2. Статут Вченого Комітету Народнього Міністерства Земельних Справ. ЦДАВО України. Ф. 1230. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 96–97.
3. Статут Сільсько-Господарського Вченого Комітету України при Народньому Комісаріатові Земельних Справ. ЦДАВО України. Ф. 1230. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 22–25.

4. Статут Сільсько-Господарського Вченого Комітету України при Центральному С.Г. Всеукраїнському Кооперативному Союзі («ЦЕНТРАЛ»). ЦДАВО України. Ф. 1230. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 18–19 (1920 р.).
5. Статут Сільсько-Господарського Вченого Комітету України при Українській Академії наук. ЦДАВО України. Ф. 1230. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 15–17.
6. Статут Сільсько-Господарського Наукового Комітету України. ЦДАВО України. Ф. 1230. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 46–47 (1920 р.).
7. Статут Сільсько-Господарського Наукового Комітету України. Вістник сільсько-господарської науки. 1924. Т. 3. № 1–4. С. 77–84.
8. Положение о Сельско-Хозяйственном Научном Комитете Украине. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 1270. Арк. 48–52.
9. Статут Сільсько-Господарського Наукового Комітету України. Агроном. 1926. Кн. VII–VIII, вересень. С. 186–188.
10. Постанова Ради Народних Комісарів УСРР про Сільсько-Господарський Науковий Комітет України. Положення про Сільсько-Господарський Науковий Комітет України. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 1270. Арк. 211–212.
11. До завідуючого Губземвідділом Київщини. Доклад в справі передачі С.-Г. Вченому Комітету України науково-дослідних с.-г. установ Києва та Київщини. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 55–56 зв.
12. Заключение председателя рабоче-Крестьянской Инспекции по проекту сметы расходов Сельско-Хозяйственного Ученого Комитета Украины на первое полугодие 1920 года. ЦДАВО України. Ф. 1230. Оп. 2 (1920 р.). Спр. 2. Арк. 98–99.
13. До Української Академії Наук. 26 січня 1920 р. № 170. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Інститут рукопису. Ф. 1. Спр. 26158. Арк. 3–3 зв.
14. [Спільна Нарада... 23-го Лютого 1920 р.]. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 125. Арк. 63–63 зв.
15. Протокол Наради діячів С.Г. науково-досвідних установ м. Києва, скликаної Комісією по об'єднанню Київських Центральних науково-досвідних с.-г. установ 9 серпня 1920 р. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 69–74 зв.
16. Список функционирующих опытных учреждений при Губземотделе. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 125. Арк. 32.
17. До Завідуючого Київським Губерніяльним Земельним Відділом. 17 вересня 1920 р., ч. 1186. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 53–53 зв.
18. До Президії С.Г. Вченого Комітету України. Копія. Ботанічна секція 15 вересня 1920 р. ч. 1541. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 54.
19. До Завідуючого Київським Губземвідділом Ч. 222, листопад 1922 р. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 50–55 зв.
20. До Головного Управління Цукрової Промисловості. Копія. Ч. 2192. 30/X 1920 р. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 51–51 зв.

21. Приєднання науково-досвідних установ колишнього «Южно-Русского Об-ва Поощерения Земледелия» до С.-Г.Н.К.У. *Бюлетень Сільсько-Господарського Наукового Комітету України*. 1921. Ч. 1–3 (лип.-верес.). С. 32.

22. Протокол 2-го засідання Комісії передачі установ і майна б. Синдикату від Київського Губземвідділу до С.Г. Наукового Комітету України, що відбулося 30 травня 1921 р. в помешканні С.Г. Наукового Комітету. Держархів Київської області. Ф. 349. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 4.

References

1. *Nakaz Ministerstva Zemel'nykh Sprav 1 lystopada 1918 roku Ch. 162* [Order of the Ministry of Land Affairs, November 1, 1918, Ch. 162]. TsDAVO Ukrainy. F. 1061. Op. 1. Spr. 32. Ark. 202. [in Ukrainian].

2. *Statut Vchenoho Komytetu Narodn'oho Mynysterstva Zemel'nykh Sprav* [Statute of the Academic Committee of the People's Ministry of Land Affairs]. TsDAVO Ukrainy. F. 1230. Op. 1. Spr. 9. Ark. 96–97. [in Ukrainian].

3. *Statut Sil's'ko-Hospodars'koho Vchenoho Komytetu Ukrainy pry Narodnomu Komisariiatovi Zemel'nykh Sprav* [Statute of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine under the People's Commissariat of Land Affairs]. TsDAVO Ukrainy. F. 1230. Op. 2. Spr. 1. Ark. 22–25. [in Ukrainian].

4. *Statut Sil's'ko-Hospodars'koho Vchenoho Komitetu Ukrainy pry Tsentral'nomu S.H. Vseukrains'komu Kooperatyvnomu Soiuzi («TsENTRAL»)* [Statute of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine at the Central Agricultural All-Ukrainian Cooperative Union («Central»)]. TsDAVO Ukrainy. F. 1230. Op. 2. Spr. 1. Ark. 18–19 (1920 r.). [in Ukrainian].

5. *Statut Sil's'ko-Hospodars'koho Vchenoho Komytetu Ukrainy pry Ukrains'kij Akademii nauk* [Statute of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine under the Ukrainian Academy of Sciences.]. TsDAVO Ukrainy. F. 1230. Op. 2. Spr. 1. Ark. 15–17. [in Ukrainian].

6. *Statut Sil's'ko-Hospodars'koho Naukovoho Komytetu Ukrainy* [Statute of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine.]. TsDAVO Ukrainy. F. 1230. Op. 2. Spr. 1. Ark. 46–47 (1920 r.). [in Ukrainian].

7. *Statut Sil's'ko-Hospodars'koho Naukovoho Komitetu Ukrainy (1924)*. [Statute of the Agricultural Committee of Ukraine]. *Vistnyk sil's'ko-hospodars'koi nauky* [Journal of Agricultural Science]. Vol. 3. 1–4. 77–84. [in Ukrainian].

8. *Polozhenie o Sel'sko-Hozhajstvennom Nauchnom Komitete Ukraine*. [Regulations on the Agricultural Scientific Committee of Ukraine]. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 6. Spr. 1270. Ark. 48–52. [in Russian].

9. *Statut Sil's'ko-Hospodars'koho Naukovoho Komytetu Ukrainy (1926)* [Statute of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine.]. *Ahronom* [Agronomist]. VII–VIII, 186–188. [in Ukrainian].

10. *Postanova Rady Narodnykh Komisariv USRR pro Sil's'ko-Hospodars'kyj Naukovyj Komitet Ukrainy. Polozhennia pro Sil's'ko-Hospodars'kyj Naukovyj Komitet Ukrainy* [Resolution of the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR on the Agricultural Committee of Science of Ukraine. Regulations on Agricultural

Scientific Committee of Ukraine]. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 6. Spr. 1270. Ark. 211–212. [in Ukrainian].

11. *Do zaviduiuchoho Hubzemviddilom Kyivschyny. Doklad v spravi peredachy S.-H. Vchenomu Komytetu Ukrainy naukovo-doslidnykh s.-h. ustanov Kyiva ta Kyivschyny* [To the head of the Provincial Land Department of Kyiv Region. The report in the case of transfer agricultural research institutions of Kyiv and Kyiv region to the Agricultural Scientific Committee of Ukraine]. Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 33. Ark. 55–56 zv. [in Ukrainian].

12. *Zakljuchenie predsedatelja raboche-Krest'janskoj Inspekcii po proektu smety rashodov Sel'sko-Hozjajstvennogo Uchenogo Komiteta Ukrainy na pervoe polugodie 1920 goda.* [Conclusion of the chairperson of the Workers 'and Peasants' Inspection on the draft cost estimates of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine for the first half of 1920]. TsDAVO Ukrainy. F. 1230. Op. 2 (1920 r.). Spr. 2. Ark. 98–99. [in Russian].

13. *Do Ukrain'skoi Akademii Nauk. 26 sichnia 1920 r. № 170* [To the Ukrainian Academy of Sciences. January 26, 1920, No. 170]. Natsional'na biblioteka Ukrainy im. V.I. Vernads'koho, Instytut rukopysu. F. 1. Spr. 26158. Ark. 3–3 zv. [in Ukrainian].

14. *[Spil'na Narada... 23-ho Liutoho 1920 r.]* [Joint Meeting ... 23 February 1920]. Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 125. Ark. 63–63 zv. [in Ukrainian].

15. *Protokol Narady diiachiv S.H. naukovo-dosvidnykh ustanov m. Kyiva, sklykanoi Komysiiieu po ob'iednanniu Kyivs'kykh Tsentral'nykh naukovo-dosvidnykh s.-h. ustanov 9 serpnia 1920 r.* [Minutes of the meeting of the leaders of Kyiv agricultural scientific and experimental institutions, convened by the Commission on the unification of the Kiev central scientific-experimental agricultural institutions, August 9, 1920]. Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 33. Ark. 69–74 zv. [in Ukrainian].

16. *Spisok funkcionirujushchih opytnyh uchrezhdenij pri Gubzemotdele.* [List of functioning experimental institutions in the Provincial Land Department.] Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 125. Ark. 32. [in Russian].

17. *Do Zaviduiuchoho Kyivs'kym Huberniial'nym Zemel'nym Viddilom. 17 veresnia 1920 r., ch. 1186.* [To the Head of the Kiev Provincial Land Department. September 17, 1920, part 1186.]. Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 33. Ark. 53–53 zv. [in Ukrainian].

18. *Do Prezydii S.H. Vchenoho Komytetu Ukrainy. Kopiiia. Botanichna sektsiia 15 veresnia 1920 r. ch. 1541.* [To the Presidium of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine. Copy. Botanical section September 15, 1920, part 1541]. Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 33. Ark. 54. [in Ukrainian].

19. *Do Zaviduiuchoho Kyivs'kym Huberniial'nym Zemel'nym Viddilom. ch. 222. lystopad 1922 r.* [To the Head of the Kiev Provincial Land Department, part 222, November, 1922]. Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 33. Ark. 50–55 zv. [in Ukrainian].

20. *Do Holovnoho Upravlinnia Tsukrovoi Promyslovosti. Kopiiia. Ch. 2192. 30/X-1920 r.* [To the Head Office of the Sugar Industry. Copy. Ch. 2192. 30/X 1920]. Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 33. Ark. 51–51 zv. [in Ukrainian].

21. *Pryiednannia naukovo-dosvidnykh ustanov kolyshn'oho «Yuzhno-Russkoho Ob-va Pooscherenyia Zemledelyia» do S.-H.N.K.U.* (1921). [The joining of the scientific-experienced institutions of the former «Southern Russian Society for the Encouragement of Farming» to S.G.N.K.U.] *Biuletyn' Sil's'ko-Hospodars'koho Naukovoho Komytetu Ukrainy* [Bulletin of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine]. 1–3. 32. [in Ukrainian].

22. *Protokol 2-ho zasidannia Komysii peredachy ustanov i majna b. Syndykatu vid Kyivs'koho Hubzemviddilulu do S.H. Naukovoho Komytetu Ukrainy, scho vidbulosia 30 travnia 1921 r. v pomeshkanni S.H. Naukovoho Komytetu.* [Protocol of the second meeting of the Commission for the transfer of the former Syndicate institutions and property from Kiev Provincial Land Department to the Agricultural Scientific Committee of Ukraine, which took place on May 30, 1921, in the premises of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine.] Derzharkhiv Kyivs'koi oblasti. F. 349. Op. 1. Spr. 33. Ark. 4. [in Ukrainian].

Рецензент:

Бородай І.С., д.і.н., проф.

Надійшла до редакції 15.03.2018 р.